

JOANNA SIEKIERA

Victoria University of Wellington
e-mail: joanna.siekiera@gmail.com

Kondominium brytyjsko-francuskie — fenomen kolonialny na Vanuatu

Historia państwowości Republiki Vanuatu charakteryzuje się różnorodnymi statusami prawnomiędzynarodowymi. W 2016 r. obchodzona była trzydziesta szósta rocznica uzyskania niepodległości przez to wyspiarskie państwo. Bez wątpienia proces dążenia do uznania suwerennej pozycji w regionie przez ów archipelag różni się od dziejów pozostałych kolonii. Vanuatu nie było nigdy istotnym partnerem w polityce lub handlu międzynarodowym. Jednak to zbiorowisko melanezyjskich wysp z uwagi na istotny okres w historii państwowości stanowi intrygujący przykład dla teoretyków prawa międzynarodowego. Przez cały XX wiek na terenie obecnej Republiki sprawowane były wspólne rządy dwóch mocarstw — Francji oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. O ile forma sprawowania władzy przez kondominium jest zgodna z prawem międzynarodowym, o tyle w praktyce występuje ona niezwykle rzadko. Ta incydentalność, związana naturalnie z racją stanu poszczególnych państw, ujawniała się także podczas epoki kolonializmu, albowiem jedyną kolonią na Pacyfiku, w której sprawowano podwójne rządy, było właśnie Vanuatu. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego, kondominium brytyjsko-francuskie stanowi niespotykany fenomen na skalę globalną¹. Stąd konieczna jest analiza warunków, na podstawie których przez ponad stulecie udało się sprawować podwójne rządy nad populacją

¹ Innymi przykładami funkcjonowania takiej formy ustrojowej były m.in. Nauru podczas okresu kolonizacji (pod zarządkiem Wielkiej Brytanii, Australii i Nowej Zelandii), Samoa przed podziałem wyspy (administrowane przez Wielką Brytanię, Niemcy i Stany Zjednoczone), Bośnia i Hercegowina na początku XX wieku (pod zarządkiem Austrii i Węgier), Sudan w pierwszej połowie XX wieku (kondominium brytyjsko-egipskie) czy Andora, do 1993 r. parlamentarne współksięstwo Hiszpanii i Francji. Współcześnie kondominium praktykowane jest na wybranym terytorium państwa, jak dopływy rzek, wyspy czy części jezior. Por. wykład dr Justyny Eskiej-Mikołajewskiej z Bydgoskiej Szkoły Wyższej *Konstytucyjne podstawy ustroju Republiki Vanuatu* na konferencji To-

i terytorium wysp. Tematyka ta nie jest znana w polskiej i europejskiej literaturze, dlatego wymaga głębszej analizy².

Zgodnie z definicją przyjętą w prawie międzynarodowym kondominium oznacza zjawisko, w którym na obszarze państwa (terytorium podległym prawodawstwu danego państwa) dwie bądź więcej suwerennych jednostek oficjalnie uzgodniło dzielić między sobą jurysdykcję oraz egzekwować swoje prawa, jednak bez podziału terenu na tzw. strefy narodowe. Jest to zatem wyjątek od zasady prawnomiędzynarodowej, w myśl której zwierzchnictwo terytorialne stanowi wyłączność władzy jednego, konkretnego państwa. W teorii sytuacja „współpanowania” jest możliwa i nie budzi wątpliwości prawnych. Jednak z praktycznego punktu widzenia zapewnienie ścisłej, tj. harmonijnej i jednolitej współpracy mocarstw, może rodzić problemy prowadzące nawet do sporów politycznych czy konfliktów militarnych³.

Zanim europejscy plantatorzy bawełny zaczęli przybywać na wyspy w XIX wieku, archipelag Vanuatu był już znany w Europie przez ponad dwa stulecia. Odkrywcą wysp był Pedro Fernández de Quirós — hiszpański żeglarz portugalskiego pochodzenia. W 1609 r. nadał nowym ziemiom nazwę Australia del Espíritu Santo⁴. Jednak to James Cook, angielski odkrywca, przebadał te tereny w 1774 r. i nazwał je Nowymi Hebrydami. Oficjalna nazwa pozostała niezmienną aż do uzyskania niepodległości przez Republikę Vanuatu w 1980 r.⁵ W drugiej połowie XIX wieku europejscy osadnicy, głównie Francuzi i Anglicy, zaczęli masowo przybywać na archipelag, licząc na wielkie plony bawełny. Jednak w związku ze światowym spadkiem cen tego surowca, plantatorzy zmienili uprawy na kawę, kakaowiec, banany i, co przyniosło im największy sukces, kokosy⁶. W 1900 r. liczba plantacji przekraczała 40 nieruchomości rolnych, francuskich i angielskich, z ponad 4 tys. pól uprawnych⁷. Pracowali na nich ni-Vanuatu — rdzenna lud-

warzystwa Naukowego Australii, Nowej Zelandii i Oceanii pt. „Vanuatu — 34 lata niepodległości”, Kraków, 5 grudnia 2014 r.

² Główną metodą analizy zjawiska, jakim było kondominium na Vanuatu, na potrzeby niniejszego artykułu będzie podejście prawnicze.

³ W. Malendowski, *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku: analiza problemów i studia przypadków*, Wrocław 2003, s. 54–55; M. Perkowski, *Podmiotowość prawa międzynarodowego współczesnego uniwersalizmu w złożonym modelu klasyfikacyjnym*, Warszawa 2008, s. 223.

⁴ Literalnie „Wielki Kontynent Południowy Ducha Świętego”.

⁵ Warto dodać, iż francuski żeglarz Louis Antoine de Bougainville przybył na wyspy wcześniej — już w roku 1768. Nazwał je „Wielkimi Cykladami”. *Spoza rajy: Vanuatu, Wyspy Salomona*, red. A. Poniedziałek, Poznań 2000, s. 50; H.N. Van Trease, *The Politics of Land in Vanuatu: From Colony to Independence*, Suva 1987, s. 1.

⁶ Chodzi tu o ważny, także współcześnie, surowiec uzyskiwany z wysuszonego mięszu kokosowca tzw. kopry.

⁷ D.T. Tryon, J.M. Charpentier, *Pacific Pidgins and Creoles: Origins, Growth and Development*, Berlin 2004, s. 301.

ność państwa-archipelagu. Na plantacjach zazwyczaj zatrudniano mieszkańców sąsiedniej wyspy, by uniknąć uciążliwych sporów o ziemię. Francuzi uprawiali mieszane zboża, natomiast Brytyjczycy skupiali się na konkretnej roślinie. Wielu spośród ni-Vanuatu zostawało następnie agentami europejskich lokalnych handlarzy⁸.

Już w XIX wieku status polityczny Vanuatu był unikalny zarówno na skalę regionu, jak i całego kolonialnego świata. Dwie morskie potęgi, Imperium Brytyjskie oraz Francja, rywalizowały między sobą o pozycję, a zatem strefy wpływów i zyski z surowców oraz niewolniczej pracy wyspiarzy. Aż do lat 70. widoczna była przewaga Anglików. Większa liczebność, a także chronologiczne pierwszeństwo w osiedlaniu ziem działało na korzyść Monarchii⁹. Wszak Australia i Nowa Zelandia dawno zyskały miano brytyjskich kolonii, co czyniło z Anglii bezkonkurencyjne mocarstwo w regionie Pacyfiku Południowego. Wartym odnotowania epizodem w początkach kolonializmu na Vanuatu jest działanie misjonarzy anglikańskich. Byli oni pierwszymi, którzy zwrócili uwagę Londynu na próby ekspansji francuskiej na archipelagu. Ich głównym argumentem był wzrost przestępczości i bezprawia na wyspach. W 1878 r. dwa państwa podpisały porozumienie w sprawie niezależności i neutralności Vanuatu¹⁰, albowiem strona francuska obawiała się zajęcia terenów przez Anglików. Z czasem jednak to właśnie Francja stała się dominującą potęgą gospodarczą wysp. Wielu francuskich osadników, kupców oraz urzędników nalegało na poszerzenie zakresu ich praw. Ustanowienie wspólnych rządów na wyspach było pośrednio spowodowane także perspektywą niemieckiej kolonizacji, albowiem w tamtym okresie Niemcy nasilili ekspansję terytorialną w regionie Pacyfiku Południowego¹¹.

Do przełomu doszło w 1886 r., kiedy to dwa francuskie okręty wojenne zamocowały u wybrzeży Nowych Hebrydów, wywołując zamieszanie wśród brytyjskich władz. Po ponad roku dyplomatycznych rozmów, dnia 16 listopada 1887 r.¹², strony podpisały dwustronną konwencję kończącą spory o zwierzchnictwo terytorialne¹³, dlatego też 1887 rok uznawany jest za początek kondominium. Jednakże prawną cenzurą uznania tej formy rządów jest 1906 r. — powołano wówczas do

⁸ *Ibidem*.

⁹ H.N. Van Trease, *op. cit.*, s. 35.

¹⁰ Agreement between Britain and France respecting the independence of the New Hebrides, January–February 1878.

¹¹ M. Bennett, J. Harewood, *Vanuatu: Lonely Planet Travel Guides*, Londyn 2003, s. 14.

¹² Convention between Britain and France respecting New Hebrides, November 16, 1887. Deklaracja wprowadzająca w życie wymienioną umowę międzynarodową została podpisana 26 stycznia 1889 r. Mowa o Declaration between Britain and France of the establishment of a Joint Naval Commission, January 1888; dokumenty dostępne na stronie University of South Pacific, w zakładce Vanuatu's Colonial Past: an Archive of Newspaper Clippings from 1883 to Independence, <http://www.usp.ac.fj/index.php?id=12229> (dostęp: 30.09.2016).

¹³ *Ibidem*, s. 36–37.

życia wspólną administrację nad wyspami. Jurysdykcja każdego z państw kolonialnych sięgała wyłącznie własnych obywateli, podczas gdy autochtoni zostali objęci władzą obu metropolii. Melanezyjczycy zamieszkujący wyspy stali się obywatelami Nowych Hebrydów. Nie przyznano im jednak ani nowych dokumentów, ani obywatelstwa żadnej z panujących potęg¹⁴. Ponadto osoby innej niż trzy wymienione narodowości miały prawo wyboru, względem którego prawodawstwa będą sędzeni¹⁵.

Sami Brytyjczycy oraz Francuzi nie byli zadowoleni ze stałej konieczności „mieszania” rządów¹⁶. Równy podział praw i obowiązków na terenie kolonii, a zatem także równość partnerów, wynikające z definicji kondominium, były fikcją. W praktyce jawnie dostrzegano wyraźny prymat władzy Anglików. Stąd też utworzenie dla Vanuatu przewrotnego miana — „dominium brytyjskie”¹⁷. Również z powodu dublowania procedur administracyjnych oraz funkcjonowania podwójnych organów władzy na wyspach, przy braku ich efektywności, pojawiła się druga cyniczna nazwa — „Pandemonium”¹⁸, albowiem istniały dwa osobne systemy edukacji i opieki zdrowotnej, dwa różne porządki policji i więziennictwa oraz dwie waluty¹⁹. Wartą podkreślenia jest instytucja wspólnego sądu. Trybunał składał się z francuskiego oraz brytyjskiego sędziego narodowego oraz międzynarodowej części składu; hiszpańskiego prokuratora, hiszpańskiego bezstronnego sędziego głównego, a także duńskiego urzędnika. Miał on na celu rozwiązywanie sporów zarówno między panującymi Europejczykami, jak i Brytyjczykami lub Francuzami z autochtonami²⁰.

Słabością systemu kondominium była też znikoma rozciągłość jurysdykcji, sprowadzająca się wyłącznie do terytorium stolicy państwa, Port Villa, oraz jej okolic. Na wyspach konflikty pomiędzy Europejczykami oraz ni-Vanuatu rozwiązywał Wspólny Sąd Morski. Jego głównym zadaniem było zatrzymanie, aresztowanie, a następnie skazywanie mieszkańców Nowych Hebrydów za przestępstwa przeciw Anglikom lub Francuzom. Było to jednak nielegalne, albowiem umowa podpisana w 1906 r.²¹ wprowadzała osobny trybunał, wspomniany we wcześniejszym fragmencie artykułu. Jednakże z powodu braków kadrowych oraz budżeto-

¹⁴ S. Bevan, *Vanuatu*, Rozelle 1990, s. 29.

¹⁵ Stanowiły o tym postanowienia Protocol between Great Britain and France respecting the New Hebrides, February 1906.

¹⁶ R. Shears, *The Coconut War: the Crisis on Espiritu Santo*, North Ryde 1980, s. 35.

¹⁷ L. Antonowicz, *Likwidacja kolonializmu ze stanowiska prawa międzynarodowego*, Warszawa 1964, s. 39.

¹⁸ Pandemonium oznacza stolicę piekła według powieści *Raj utracony* z XVII wieku angielskiego pisarza Johna Milтона.

¹⁹ D. O’Byrne et al., *Vanuatu: Lonely Planet travel guide*, Londyn 1999, s. 16–17; W.F.S. Miles, *Bridging Mental Boundaries in a Postcolonial Microcosm: Identity and Development in Vanuatu*, Honolulu 1998, s. 30.

²⁰ Szerzej o uzasadnieniu obecności tych osób na wyspach zob. *ibidem*; S. Bevan, *op. cit.*, s. 31.

²¹ Umowa ustanawiająca współrządy.

wych kolonialni urzędnicy woleli polegać na jurysdykcji wojskowych sędziów. Niejasna sytuacja prawna ni-Vanuatu, spory personalne oraz instytucjonalne między przedstawicielami metropolii prowadziły do wielu przewodów sądowych, konfliktów na wyspach, często *de facto* i *de iure* nierozwiązanych i nierozwiązywalnych²².

Okres dwóch wojen światowych był wyjątkowo stabilny dla Nowych Hebrzyd. Działania wojenne nie były prowadzone na wyspach²³, a ich mieszkańcy nie zostali zmobilizowani do armii Francji i Wielkiej Brytanii. W 1942 r. założono bazę wojskową na wyspie Efate. Rząd Stanów Zjednoczonych zdecydował się na przeniesienie części zapasów uzbrojenia w ten region świata, mimo braku działań wojennych w Melanezji. Władze Vanuatu liczyły natomiast na umocnienie relacji z mocarstwem, jego pomoc w problemach społecznych wyspiarzy oraz rosnącej wymianie handlowej. Stosunki lokalne z Australią czy Nową Zelandią już nie wystarczały temu rozwijającemu się państwu²⁴.

Ni-Vanuatu postrzegali reprezentantów władzy kondominium w dwojaki sposób. Brytyjczycy od początku współpracowali z misjonarzami wyznania prezbiteriańskiego. Stąd kojarzono ich z obowiązkiem i chęcią niesienia misji, pomocy, ładu, także w sensie prawnym. Z kolei Francuzi, którzy przybyli później na wyspy, uznawani byli za konkurentów Anglików. Zjednywali sobie tubylców przez budowę instytucji pożytku publicznego. W przeciwieństwie do angielskich szkół, które znajdowały się w byłych centrach nauczania przy misjach, korzystanie z francuskich szkół czy szpitali było darmowe²⁵. Taka nierówność w podejściu dwóch władz kolonialnych nie pozostała niezauważona. Jeszcze pod koniec XIX wieku na obszarze Oceanu Spokojnego rozwinął się ruch religijny zwany „kultem cargo” (ang. ładunek). Przedstawiciele tego wyznania głosili równość ludności autochtonicznej i białych kolonizatorów oraz nadejście powszechnego dobrobytu. Wierzyli oni, że dobra przywożone przez samoloty Europejczyków są tak naprawdę darem od bogów, przekazywanym tylko w części tubylcom²⁶. Stąd możemy odczytywać kult cargo jako religię, a także polityczny sprzeciw wobec zjawiska kolonializmu i bezprawnej eksploatacji ludności oraz zasobów wysp.

²² Historię prawnych sporów szeroko opisuje Howard Van Trease, profesor the University of the South Pacific na Fiji, w rozdziale „The Condominium Land Tenure System”. Por. H.N. Van Trease, *op. cit.*, s. 35–62.

²³ K.K. Radžu wskazuje na zabawny fakt — jedyny skutek działań wojennych podczas II wojny światowej; ofiarą stała się tylko krowa zabita przez japońską bombę. K.K. Radžu, *Vanuatu*, [w:] *Spoza raju...*, s. 41.

²⁴ H.N. Van Trease, *Melanesian Politics: Stael Blong Vanuatu*, Suva 1995, s. 178.

²⁵ *Ibidem*, s. 371.

²⁶ Szerzej na ten temat zob. E. Hermann, *The Yali movement in retrospect: rewriting history, redefining ‘cargo cult’*, „Oceania”, September 1992, s. 55–71; oraz H. Jebens, *Cargo, Cult, and Culture Critique*, Honolulu 2004.

Wierzenia wokół cargo rozwinęły się na Tannie, jednej z wysp Nowych Hebryd, przed wybuchem II wojny światowej. Ruch Johna Fruma²⁷ oraz związane z nim przemiany społeczne uważany jest za ostateczny bunt przeciw najeźdźcom, głównie Brytyjczykom. Ni-Vanuatu głosili natomiast odrzucenie wszelkich związków z kolonizatorami: ich walutę, religię czy porządek prawny, powrót do tradycji i wierzeń przedkolonialnych. Liczni wyznawcy kultu zostali aresztowani, a następnie osądzeni za wprowadzanie zamieszek oraz podżeganie do buntu przeciwko Monarchii. To z kolei wywołało masowe protesty i demonstracje. Ostatecznie kult cargo przyczynił się do rozwoju gospodarczego wyspy, gdyż to sami mieszkańcy zaczęli angażować się w zaspokajanie licznych potrzeb wysp, nie będąc już tak silnie uzależnionymi od kolonizatorów²⁸. Co warto podkreślić, kult Johna Fruma przetrwał do czasów współczesnych. Tradycyjne wierzenia wyznaje obecnie prawie 4% społeczeństwa²⁹.

Kolejnym ruchem społeczno-politycznym, który w dużej mierze przyczynił się do powstania poczucia tożsamości narodowej wśród ni-Vanuatu, a w następstwie — uzyskania niepodległości — było ugrupowanie charyzmatycznego Jimmy'ego Stevensa — Nagriamel³⁰. Nie bez znaczenia jest to, że ruch od początku był manipulowany i wykorzystywany przez francuskie oraz amerykańskie grupy interesów. Bardzo szybko postulaty członków przeistoczyły się z optowania na rzecz prawa do ziemi, tj. protestu przeciw bezprawnej sprzedaży terenów zachodnim osadnikom, w faktyczne poparcie pradawnych tradycji i wierzeń. Na kilka tygodni przed formalnym ogłoszeniem suwerenności ruch proklamował utworzenie niezależnej Republiki Vemerany w lipcu 1980 r. na największej wyspie Vanuatu — Espiritu Santo. Nie zyskała ona jednak uznania międzynarodowego, a nielegalnie ukonstytuowany podmiot istniał zaledwie kilka miesięcy. Jednak

²⁷ Historycy nie są pewni, czy istniała taka postać jak John Frum. Prawdopodobnie to sami tubylcy przekonywali się nawzajem o pojawieniu się w latach 40. XX wieku amerykańskiego żołnierza, który miał przynieść im wyswobodzenie od „brytyjskiej niewoli”.

²⁸ H.N. Van Trease, *Melanesian...*, s. 13, 105, 371–376, 391. Więcej informacji na temat kultu Johna Fruma zob. J. Bonnemaïson, *The Tree and the Canoe: History and Ethnogeography of Tanna*, Honolulu 1994, s. 215; B.V. Lal, K. Fortune, *The Pacific Islands: An Encyclopedia*, t. 1, Canberra 2000, 240, 255, 303–304; E. Rise, *John Frum he come: a polemical work about a Black tragedy*, Nowy Jork 1974.

²⁹ Dane na rok 2016, zgodnie ze statystykami dokładnej i na bieżąco aktualizowanej bazy Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nh.html> (dostęp: 30.09.2016).

³⁰ *Nagriamel* to neologizm utworzony z dwóch terminów — *nagria* i *namale* — stanowiących nazwy liści. Symbolizowały one odpowiednio kobiety, które podczas II wojny światowej były wymieniane jako gest pokoju oraz tradycyjne prawo. Kiedy mieszkańcy wyspy Espiritu Santo zaczęli razem wymachiwać tymi liśćmi, narodził się pomysł wspólnej walki przeciwko nieuczciwemu, zdaniem ni-Vanuatu, kondominialnemu systemowi plantacji i granic rynków zbytu. W.F.S. Miles., *op. cit.*, s. 66–69.

prośba premiera Nowych Hebryd, Waltera Hadye Liniego³¹, skierowana do rządów w Londynie oraz Paryżu o militarną pomoc w tłumieniu powstania spotkała się z brakiem odzewu. Najbliższy sąsiad wysp, Papua Nowa Gwinea, wspierany przez Australijczyków, wysłał swoje wojska, aby odeprzeć ataki prywatnie uzbrojonych stronników Jimmy'ego Stevensa. Ten okres w historii Vanuatu nosi miano wojny kokosowej (sierpień–wrzesień 1980 r.)³².

Ostatecznie status kondominium został zniesiony na mocy Konstytucji Republiki Vanuatu proklamowanej 30 lipca 1980 r.³³ Choć do tej pory państwo jest członkiem Wspólnoty Narodów (zwanej do 1946 r. Brytyjską Wspólnotą), zgodnie z prawem międzynarodowym funkcjonuje ono na arenie międzynarodowej jako suwerenny i niepodległy podmiot. Sam termin „Vanuatu” pochodzi z szeroko rozpowszechnionych języków kreolskich. Składa się z dwóch członów — „vanua” (ziemia, kraj) oraz „tu” (stać, wznosić)³⁴. Nadanie Nowym Hebrydom zmienionej nazwy miało na celu wzmocnienie tożsamości narodowej przez użycie terminu pochodzącego z własnego języka, a nie języka kolonizatorów³⁵. Obecnie obserwuje się znaczny wzrost cywilizacyjno-gospodarczy Vanuatu wśród innych wyspiarskich państw Pacyfiku Południowego. Zgodnie z raportem Azjatyckiego Banku Rozwoju (*Asian Development Bank*) Vanuatu zostało uznane za jeden z najszybciej rozwijających się krajów na Oceanie Spokojnym w 2010 r. Utrzymało ono także, jako jedyne w swoim regionie, tendencję zwyżkową gospodarki w roku 2013. Jeśli chodzi o współczynnik produktu krajowego brutto, to wzrósł on z 1,8% w roku 2012 do 3,2% w roku 2014³⁶. Dowodzi to jednoznacznie, iż

³¹ Ojciec Walter Hadye Lini (1942–1999) był anglikańskim duchownym, a następnie także politykiem wybranym na premiera Vanuatu. Kierował państwem od czasu uzyskania niepodległości (1980) do 1991 r.

³² A. Eriksen, *Gender, Christianity and Change in Vanuatu: An Analysis of Social Movements in North Ambrym*, Aldershot 2008, s. 122–140; M. Forsyth, *A Bird that Flies with Two Wings: The Kastom and State Justice Systems in Vanuatu*, Canberra 2009, s. 22, 25, 89; W.F.S. Miles, *Scars of Partition: Postcolonial Legacies in French and British Borderlands*, Lincoln 2014, s. 154–159.

³³ Constitution of The Republic of Vanuatu, Laws of The Republic of Vanuatu Consolidated Edition 2006, Act 10 of 1980; Act 15 of 1981; Act 20 of 1983.

³⁴ Przyjmuje się czasem szersze tłumaczenie, jako „ład, który wyłonił się z morza”. *Spoza rajy...*, s. 60.

³⁵ Choć bislama pozostaje językiem urzędowym w Republice Vanuatu, państwo to jest najbardziej różnorodne pod względem języków i dialektów na świecie. Istnieje ponad 80 aktywnych języków, którymi włada ponad 200-tysięczna populacja. Por. T. Crowle, *Bislama Reference Grammar*, Honolulu 2004, s. 3.

³⁶ Dane Azjatyckiego Banku Rozwoju: strona internetowa <http://www.adb.org/countries/vanuatu/economy> (dostęp: 30.09.2016). Szerzej na temat rozwoju gospodarczego oraz przemian społecznych na wyspach zob. S. Howes, N. Soni, *Fast growth in the Pacific is possible — look at Vanuatu*, nota Pacific Institute of Public Policy, lipiec 2009; É. Wittersheim, *Paradise for sale. The sweet illusions of economic growth in Vanuatu*, „Journal de la Société des Océanistes” 2011, nr 2, s. 323–332.

naród Vanuatu³⁷, mimo trudnego z perspektywy prawnej i społeczno-gospodarczej okresu współpracy brytyjsko-francuskiej, nauczył się wykorzystywać instrumenty osiągania dobrobytu, dostępne mu jako niepodległemu podmiotowi prawa międzynarodowego.

The British-French condominium — the colonial phenomenon on Vanuatu

Summary

Over the entire 20th century, there was a joint government of France and the Great Britain in what is now the Republic of Vanuatu. This specific form of governance, called condominium, is legitimatised by the virtue of international law, but it occurs indeed rarely. This political system provides the equal distribution of rights and responsibilities in the colony, and also between the partner states. Nonetheless, the dual governments in Vanuatu deny this principle. The article presents the history of the Republic's statehood as well as the implications of the joint British-French governments on the current legal order.

Keywords: Vanuatu, condominium, South Pacific, colonialism, British colonies, British Empire.

Bibliografia

- Antonowicz L., *Likwidacja kolonializmu ze stanowiska prawa międzynarodowego*, Warszawa 1964.
- Bennett M., Harewood J., *Vanuatu: Lonely Planet Travel Guides*, Londyn 2003.
- Bevan S., *Vanuatu*, Rozelle 1990.
- Bonnemaison J., *The Tree and the Canoe: History and Ethnogeography of Tanna*, Honolulu 1994.
- Crowle T., *Bislama Reference Grammar*, Honolulu 2004.
- Eriksen A., *Gender, Christianity and Change in Vanuatu: An Analysis of Social Movements in North Ambrym*, Aldershot 2008.
- Forsyth M., *A Bird that Flies with Two Wings: The Kastom and State Justice Systems in Vanuatu*, Canberra 2009.
- Hermann E., *The Yali movement in retrospect: rewriting history, redefining 'cargo cult', „Oceania”*, September 1992.
- Jebens H., *Cargo, Cult and Culture Critique*, Honolulu 2004.
- Lal B.V., Fortune K., *The Pacific Islands: An Encyclopedia*, t. 1, Canberra 2000.
- Malendowski W., *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku: analiza problemów i studia przypadków*, Wrocław 2003.
- Miles W.F.S., *Bridging Mental Boundaries in a Postcolonial Microcosm: Identity and Development in Vanuatu*, Honolulu 1998.

³⁷ Roczne dochody ni-Vanuatu wynoszą zaledwie 2 186 USD. Dla porównania w Papui-Nowej Gwinei oraz Fidżi, najbardziej rozwiniętych państwach subregionu Melanezji, przeciętny obywatel zarabia odpowiednio 43 047 USD oraz 24 591 USD. Dane na podstawie strony internetowej Average Salary Survey, <http://www.averagesalarysurvey.com/Vanuatu> (dostęp: 30.09.2016).

- Miles W.F.S., *Scars of Partition: Postcolonial Legacies in French and British Borderlands*, Lincoln 2014.
- O'Byrne D. et al., *Vanuatu: Lonely Planet travel guide*, Londyn 1999.
- Perkowski M., *Podmiotowość prawa międzynarodowego współczesnego uniwersalizmu w złożonym modelu klasyfikacyjnym*, Warszawa 2008.
- Spoza rajy: Vanuatu, Wyspy Salomona*, red. A. Poniedziałek, Poznań 2000.
- Rise E., *John Frum he come: a polemical work about a Black tragedy*, Nowy Jork 1974.
- Shears R., *The Coconut War: the Crisis on Espiritu Santo*, North Ryde 1980.
- Trease H. Van, *Melanesian Politics: Stael Blong Vanuatu*, Suva 1995.
- Trease H. Van, *The Politics of Land in Vanuatu: From Colony to Independence*, Suva 1987.
- Tryon D.T., Charpentier J.M., *Pacific Pidgins and Creoles: Origins, Growth and Development*, Berlin 2004.
- Wittersheim É., *Paradise for sale. The sweet illusions of economic growth in Vanuatu*, „Journal de la Société des Océanistes” 2011, nr 2.

Wykaz dokumentów

- Agreement between Britain and France respecting the independence of the New Hebrides, January–February 1878.
- Constitution of The Republic of Vanuatu, Laws of The Republic of Vanuatu Consolidated Edition 2006, Act 10 of 1980; Act 15 of 1981; Act 20 of 1983.
- Convention between Britain and France respecting New Hebrides, November 16, 1887.
- Declaration between Britain and France of the establishment of a Joint Naval Commission, January 1888.
- Protocol between Great Britain and France respecting the New Hebrides, February 1906.

Wykaz źródeł internetowych

- Strona internetowa Average Salary Survey, <http://www.averagesalariesurvey.com/Vanuatu>.
- Strona internetowa Central Intelligence Agency: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nh.html>.
- Strona internetowa University of South Pacific: <http://www.usp.ac.fj/index.php?id=12229>.

Wykaz pozostałych źródeł

- Howes S, Soni N., *Fast growth in the Pacific is possible — look at Vanuatu*, nota the Pacific Institute of Public Policy, lipiec 2009.
- Wykład dr Justyny Eskiej-Mikołajewskiej z Bydgoskiej Szkoły Wyższej *Konstytucyjne podstawy ustroju Republiki Vanuatu* na konferencji Towarzystwa Naukowego Australii, Nowej Zelandii i Oceanii pt. „Vanuatu — 34 lata niepodległości”, Kraków, 5 grudnia 2014 r.